

Suomenkielistä tietokirjallisuutta kelttiläisestä perinteestä

■ ALEXANDRA BERGHOLM

Katja Ritari (toim.): *Polku jota kuljen. Kelttiläisiä rukouksia.*

Kirjapaja 2009.

Tom Sjöblom: *Tuulten saarella.*

Matka kelttien ja kertojien

Irlantiin. Kirjapaja, 2011.

Kelttiläisen perinteen pohjattomasta kaivosta ammentavat niin taiteilijat, keskiaikaharrastajat kuin vaihtoehtoisen hengellisyden harjoittajatkin, mutta aivan viime vuosiin asti aiheesta on ollut saatavilla hyvin rajallisesti suomenkielistä akateemiseen tutkimustietoon pohjautuvaa kirjallisuutta. Tämä puute on kuitenkin vähitellen korjautunut, kun suomalaiset keltologian tutkijat ovat tuoneet markkinoille useita aihepiiriin liittyviä tietokirjoja. Tom Sjöblomin vuonna 2006 ilmestynyttä teosta *Druiddit: Tietäjiä, pappeja, shamaaneja* (SKS) seuraa nyt Katja Ritarin kääntämä ja toimittama kokoelma varhaisirlantilaisia rukouksia, sekä Sjöblomin historialla höystetty matkakertomus Irlannin merkittävimmistä nähtävyyksistä.

Ritarin kokoelmateos *Polku jota kuljen* sisältää kaikkiaan 29 väljän temaattisesti ryhmiteltyä rukousta, jotka tekijä on kääntänyt suoraan muinais- ja keski-iirin kielestä. Tekstejä taustoittavat lisäksi lyhyt johdanto sekä yksittäisiin rukouksiin liittyvät loppuviitteet. Johdannossaan Ritari avaa kelttiläisen kristillisyyden käsitettä, jonka usein virheellisesti ajatellaan viittaavan katolisesta kirkosta riippumattomaan ”vaihtoehtokristilli-

syyteen”. Tämä näkemys kelttiläisestä kristillisyydestä mystisenä ja luonnonläheisenä hengellisyden muotona on hyvin tyypillinen alan populaarikirjallisuudelle, siitäkkin huolimatta, että akateemisessa tutkimuksessa käsitys luostarikeskeisestä ja opillisesti itsenäisestä ”kelttiläisestä kirkosta” on viime vuosikymmeninä pitkälti hylätty. Vaikka kelttiläisestä kristillisyydestä voidaan historiallisessa mielessä puhua silloin, kun viitataan tietyn alueen paikalliseen kristilliseen perinteeseen, monet kelttiläisen kirkon erityispiirteinä pidetyt käytännöt olivat tyypillisiä keskiajan kristillisyydelle myös Brittein saarten ulkopuolella. Ritari toteaa, että kelttiläisen kristillisyyden käsitettä voidaan käyttää mielekkäästi vain, jos rajanveto tekstien historiallisen todellisuuden ja nykypäivän lukijoiden tarpeista nousevien tulkin-tojen välillä säilytetään.

Kokoelman teksteistä varhaisimmat voidaan ajoittaa 700-luvulle, mutta valtaosa materiaalista on säilynyt myöhemmissä, 1100-luvulta alkaen kopioiduissa käsikirjoituksissa. Tekstien kielellinen ajoitus perustuu iirin kielen kehityksessä tapahtuneisiin asteittaisiin muutoksiin klassisen muinais-iirin ja 900-luvulta alkaen vakiintuneen kirjallisen keski-iirin välillä. Ritari on koonnut teokseensa vain iirinkielisiä rukouksia, vaikka varhaiskeskiajan Irlannissa tuotettiin luonnollisesti paljon kristillisiä tekstejä myös latinaksi. Valinta on perusteltu, sillä keskiajan Irlannista säilynyt mittava kansankielinen aineisto on edelleen verrattain vähän tunnettu, eikä muinais- ja keski-iirinkielisiä tekstejä ole aikaisemmin juurikaan suomennettu. Ritarin käännökset pyrkivät noudat-

tamaan alkuperäisiä tekstejä mahdollisimman tarkasti, tinkimättä kuitenkaan tekstien luettavuudesta tai kielen sujuvuudesta. Monien rukousten runomuotoisuus välittyy myös käännöksissä hyvin, vaikka iirinkielisen runouden runomittojen toistaminen suomen kielellä olisikin ymmärrettävästi ollut mahdollonta.

Ritarin teoksen ensisijaisena tarkoituksena on tarjota suomalaisille lukijoille eväitä henkilökohtaiseen hartaudentarjoitukseen, mutta kirjalla on annettavaa myös varhaiskeskiajan historiasta ja teologiasta kiinnostuneille. Rukouksista välittyvä kuva rukoilijan henkilökohtaisesta suhteesta enkeleihin, pyhimyksiin ja Jumalaan kertoo paitsi varhaiskeskiajan katoliselle kristilliselle perinteelle ominaisesta hengellisyydestä, myös paikallisen irlantilaisen kulttuurin erityispiirteistä. Muun muassa Jumalan näkeminen alamaisiaan suojelevana ylikuninkaana antaa viitteitä keskiajan irlantilaisen yhteiskunnan rakenteesta, jossa hallitsijoiden ja alamaisten väliset suhteet määrittäivät kunkin osapuolen oikeuksia ja velvollisuuksia koskevien sopimusten kautta. Vanhatestamentillisten henkilöiden ja varhaisten kristillisten marttyyrien lisäksi teksteissä korostuu erityisesti irlantilaisten pyhimysten rooli välittäjinä ihmisten ja Jumalan välillä. Yhtenä kiinnostavana esimerkkinä voidaan mainita Neitsyiden litania (s. 101–102), jossa Marian ja Pyhän Brigitin rinnalla esiintyy myös lukuisia muuten tuntemattomia paikallisia naispyhimyksiä. Litania herättää pohtimaan, kuinka paljon tietoa näistä aikoinaan mahdollisesti hyvinkin merkittäivistä pyhimyksistä on historian ku-

luessa menetetty ja kuinka säilyneiden aineistojen luonne väistämättä rajoittaa ymmärrystämme varhaiskeskiajan kristillisen perinteen rikkaudesta.

Polku jota kuljen sopii kaikille, jotka haluavat tutustua kelttiläiseen kristillisyyteen ja erityisesti varhaiskeskiajan Irlannin kristilliseen perinteeseen alkuperäisten lähteiden kautta. Ritarin ansiokaat suomennokset tuovat tämän aineiston suomalaisten lukijoiden ulottuville ensimmäistä kertaa tavalla, joka tekijän omin sanoin avaa lukijoille näköalan ”siihen todelliseen hengellisyyteen, johon monet käsitykset kelttiläisestä kristillisyydestä perustuvat” (s. 8). Teokseen olisi hyvin voinut liittää lukijoille listan suositellusta täydentävästä kirjallisuudesta, sillä aiheesta kirjoitettu englanninkielinen materiaali on laadullisesti hyvin vaihtelevaa. Kelttiläisen kristillisyyden pitkän historian eri vaiheista yleisemmin kiinnostuneille erinomaisia perusteoksia ovat esimerkiksi Ian Bradleyn *Celtic Christianity: Making Myths and Chasing Dreams* (1999), Thomas O’Loughlinin *Celtic Theology: Humanity, World and God in Early Irish Writings* (2000), sekä Donald E. Meekin *The Quest for Celtic Christianity* (2000).

Keskiajan Irlannin kristillinen perinne nousee etualalle myös Tom Sjöblomin uutuusteoksessa *Tuulten saarella*, vaikka kokonaisuudessaan kirjan historiallinen ja kulttuurinen jatkumo onkin huomattavasti pidempi. Sjöblomin henkilökohtainen kerronta johdattelee lukijan neoliittisen kauden monumenteilta kelttiläisen rautakauden kulttikeskukseen, ja varhaisirlantilaisten kirkkojen ja luostareiden raunioilta viikinkien ja norman-

nien Dubliniin. Kyseessä ei kuitenkaan ole tavanomainen opaskirja, vaan pikemminkin matkakertomus, jossa yksittäiset nähtävyydet tarjoavat lähtökohdan paikkoihin liittyvän historian ja perinteen laajemmalle esittelylle. Esimerkiksi Newgrangen megalittiset käytävähaudat avaavat näköalan irlantilaiseen haltijauskoon ja Croagh Patrickin ja Station Islandin pyhiinvaelluskohteet valottavat Irlannin kansallispyhimyksen kulttia sekä kiirastuliopin historiaa.

Sjöblomin erityisenä vahvuutena on varhaisirlantilaisen uskon- ja kertomusperinteen tuntemus. Historiallisesta näkökulmasta tämä aihepiiri on paitsi kiehtova, myös lähdekriittisten ongelmien vuoksi haastava tutkimuskohde. Käsityksemme Irlannin esikristillisen kelttiläisen kulttuurin luonteesta rakentuu hyvin hajanaisen lähdemateriaalin varaan, jossa keskeisimmässä asemassa ovat arkeologisen ja kielitieteellisen aineiston lisäksi keskiajan kristillisessä luostariympäristössä tuotetut tekstit. Kysymys siitä, missä määrin varhaisemmän perinteen elementit ovat säilyneet myöhemmissä lähteissä, tai voidaanko keskiajan irlantilaista kulttuuria ylipäätään perustellusti pitää kelttiläisenä, on luonnollisesti paljon laajempi kuin mihin tässä teoksessa pyritään puuttumaan. Tästä huolimatta tekijältä olisi ajoittain toivonut hieman kriittisempää otetta joidenkin kirjassa esitettyjen tulkintojen suhteen, etenkin tietäen Sjöblomin syvällisen perehtyneisyyden aiheeseen.

Esimerkiksi druidien asemasta ja uskonnonharjoituksesta Sjöblom mainitsee, että ”druidin koti oli myös jumalan temppeli”, jossa ”jär-

jestettiin uhr juhlia, joihin heimon jäsenet kokoontuivat syömään ja juomaan jumalan kanssa” (s. 41). Myöhemmin hän kertoo osan varhaisista irlantilaisista munkeista olleen ”aikaisemmin druideja, jotka olivat muuttaneet luostareihin, kun he huomasivat mahdollisuuksien oman uskonnon vapaaseen harjoittamiseen käyvän vähiin” (s. 176). Tämä kirjoittajan mukaan selittää, miksi vastustajat kutsuivat kelttiläisten alueiden munkkien suosimaa tonsuuria nimellä *tonsura magorum*, eli maagin tonsuuri, sekä toisaalta myös sen, miten esikristillisen uskonnon perinteitä olisi säilynyt kristillisessä luostariympäristössä.

Niin kiinnostavia kuin nämä ajatukset ovatkin, herää väistämättä kysymys, mihin tulkinnat perustuvat. Irlantilaiset lähteet antavat hyvin rajallisesti tietoa druidien harjoittamista rituaaleista. Tempeloiden ja uhr juhlien tutkijat tukeutuvat lähes yksinomaan mankerkelttejä koskevaan arkeologiseen aineistoon sekä antiikin kirjoittajien kuvauksiin. Vaikka osa esikristillisen yhteiskunnan oppineiden luokista säilytti asemansa Irlannissa myös kristinuskon saapumisen jälkeen, tämän katsotaan koskeneen pikemminkin runonpuhujia (iiriksi *filid*) kuin druideja. Kuten Sjöblomkin toteaa, kristinusko pyrittiin Irlannissa mahdollisuuksien mukaan sovittamaan vallitsevaan kulttuuriin ja yhteiskuntajärjestykseen, mutta toisin kuin tekstistä voisi ymmärtää, tämä ei kuitenkaan missään vaiheessa tarkoittanut pakanallisen epäjumalanpalvontana pidettyjen käytänteiden hyväksymistä. Varhaiskeskiajan kristityille kirjoittajille druidien rinnastaminen raama-

tun maageihin oli tyypillinen keino kuvata kristinuskon vastaisia oppeja kielteisessä valossa. Jokaisen kristityn halveksima väärämielisyys henkilöityi erityisesti Simon Maguksen hahmossa, joka edusti täydellistä vastakohtaa apostolien puhtaalle uskolle. Myös Bedan viittaus ”maagin tonsuuriin” on ymmärrettävissä tätä taustaa vasten, mutta maininnan lukeminen kirjaimellisesti todisteena druidien käytäntöjen omaksumisesta kristillisessä luostariyhteisössä tuntuu otettavan tulkinnallisia vapauksia, joita käsitteen alkuperäinen asiayhteys historiallisessa lähdeaineistossa ei täysin riitä tukemaan.

On hyvin todennäköistä, että tämänkaltaiset lähdekriittiset kysymykset eivät kiinnitä muiden kuin aihepiiriin syvemmin paneutuneiden lukijoiden huomiota. Kokonaisuudessaan *Tuulten saarella* on yleistajuinen ja viihdyttävä tietokirja, joka tulee epäilemättä löytämään lukijansa niin keskiaikaharrastajien kuin Irlannin ystävienkin parista. Sjöblomin tyyli on parhaimmillaan elävää ja mukaansatempaavaa, siksi kirjan takakanassa mainitut nojatuolimatkiilijat saavat kokea olevansa lähes paikan päällä. Teoksen rakenne nivoo kiinnostavalla tavalla esihistorian, keskiajan ja nykypäivän saumattomasti osaksi irlantilaisten mielenmaisemaa. Historian pitkällä jatkumolla kysymys siitä, mitkä kulttuurin elementit edustavat puhtainta tai alkuperäisintä irlantilaisuutta, ovat lopulta toissijaisia.

Sekä Ritari että Sjöblom ovat ansioituneita irlantilaisen kulttuurin ja uskontoperinteen tutkijoita, jotka kirjoittavat aiheestaan asian-tuntevasti, mutta silti ymmärrettävästi. Kustantajan kiinnostus tuo-

da lyhyen ajan kuluessa markkinoille kaksi erilaista, mutta yhtä lailla kelttiläisiin teemoihin liittyvää teosta, kertonee jotain laajemman yleisön kiinnostuksesta aihepiiriä kohtaan. On toivottavaa, että tämänkaltaisia akateemisella otteella kirjoitettuja suomenkielisiä tietoteoksia kelttiläisestä perinteestä saataisiin tulevaisuudessa enemmänkin.

Kirjoittaja on filosofian tohtori.